

RAJABI DYNASTY - IN THE VIEWPOINT OF A NEW ERA

Togaymurodov Jamoliddin Kamoliddin ugli
Teacher of the Department of History and Social Sciences
Karshi University of Economics and Pedagogy

ABSTRACT

In this article, the positive influence of the dynasty of artists who made a great contribution to the Uzbek art of the twentieth century and the famous singers, musicians and composers of his time in the formation of Yunus Rajabi's musical performance, composition and folklore, education and upbringing are of paramount importance.

Keywords: Dynasty, folklore, composer, musician, singer, composer, orchestra.

RAJABIYLAR SULOLASI - YANGI DAVR NIGOHIDA

Tog'aymurodov Jamoliddin Kamoliddin o'g'li,
Tarix va ijtimoiy fanlar kafedrası o'qituvchisi
Qarshi shahri Iqtisodiyot va pedagogika universiteti

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada XX asr o'zbek san'atiga ulkan hissa qo'shgan san'atkorlar sulolasi hamda Yunus Rajabiyning musiqa ijrochiligi, kompozitorligi va fol'klorchilik faoliyatining shakllanishida u bilan zamondosh bo'lgan mashhur xonanda, sozanda va bastakorlarning ijobiy ta'siri, ta'limi va tarbiyasi g'oyat katta ahamiyatga ega ekanligi haqida hikoya qilinadi.

Kalit so'zlar: Sulola, fol'klor, kompozitor, sozanda, xonanda, bastakor, orkestr.

Rajabiylar sulolasi - XX asr o'zbek san'atiga ulkan hissa qo'shgan san'atkorlar sulolasi hisoblanadi. Sulola boshlig'i Yunus Rajabiidir. O'zbek xalqi ulkan san'atkor Yunus Rajabiyni istehdodli bastakor, mohir ijrochi, tashkilotchi, o'zbek musiqiy boyligining bilimdoni, murabbiy va musiqa jamoat arbobi sifatida taniydi. 1923-25-yillarda Samarqand teatrining musiqa rahbari, 1925-27-yillarda O'zbekiston radiokomiteti qoshidagi xalq cholg'u asboblari ansamblida, keyinchalik 1927-42-yillarda xalq cholg'ulari orkestri tashkilotchisi va badiiy rahbari, 1942-45- yillarda Yangiyo'l teatri musiqa rahbari, 1959-76-yillarda O'zbekiston teleradiosining "Maqomchilar" ansambli tashkilotchisi va badiiy rahbari sifatida faoliyat yuritgan. Bu ajoyib san'atkorning ko'p qirrali ijodiy faoliyati respublikamiz musiqa madaniyatining shakllanishi va taraqqiyoti tarixida salmoqli o'rin tutadi. Maqomdon xonandalar, respublikamizdagi xalq cholg'u va ashula ansamblari, mo'zikali drama teatrlari uning ajoyib dilrabo ashula va qo'shiqlarini ijro etmoqdalar; uning asarlari efirda, zangori ekranlarda yangramoqda.

Yunus Rajabiyning musiqa ijrochiligi, kompozitorligi va fol'klorchilik faoliyatining shakllanishida u bilan zamondosh bo'lgan mashhur xonanda, sozanda va bastakorlarning ijobiy ta'siri, ta'limi va tarbiyasi g'oyat katta ahamiyatga ega bo'ldi. Y.Rajabiy bir qancha qadimgi o'zbek xalq kuy va ashularini qayta ishlab tiklagan: "Subhidam", "Yolg'iz", "Sayqal", "Fig'on", "Oraz", "Begi Sulton" va boshqa ijrochilik faoliyatini bastakorlik bilan birgalikda olib borgan.

U tug'ilgan davrda, tojik va o'zbek xalq musiqasining taniqli namoyondalari an'anaviy musiqa ijrochiligini intensiv davom ettirardilar. Buxoroda maqom ijrochiligi asosiy o'rinda bo'lib, uning mashhur ijrochilari Ota Jalol (Jaloliddin) Nosirov, Ota G'iyos Abdulg'ani, Qori Karomat, Tilloboy, Tojixon, Usta Shodi singari maqomdonlar, Xorazmda esa

Matyoqub Harratov, Matkarim Kurji ota, Samarqandda Hoji Abdulaziz Abdurasulov, Toshkentda Mirzoqosim hofiz, Mo'lla To'pychi Toshmuhammedov, Shoraaaim Shoumarov, Abduqahhor, Sultonxon, Inog'om va Ilhom hofizlar, Farg'ona vodiysida Madumar hofiz, Hamroqul Qori, Jalolxon va Usta Olim sigari o'nlab mahoratli ustozlar san'ati gullagan davr edi. Yunus Rajabiy o'zbek xalq musiqa ijrochiligi yuksak bo'lgan muhitda tarbiyalandi, o'sdi, san'atkorning ijro uslubi shu davrda shakllandi. Uning musiqa mashg'ulotlari dastlab qozoqi dutor, haqiqiy dutorda mashq qilish bilan boshlanadi. U to'ylarda, mehmondorchiliklarda, xalq yig'inlari va sayillarida eshitgan kuylarini tamburchi akasi Rizqi Rajabiydan takror- takror eshitish va birgalashib chalish yo'li bilan puxtalardi. Andijonlik hofiz Mirzaqosim mehmonxonasiga qatnab u hofizning ham boy repertuarini o'rganadi. Hofizlar va cholg'uchilar bilan yaqindan aloqa bog'lagan va mashg'ulotlar natijasida Yunus Rajabiy dutorda o'sha yillarda keng tarqalgan «Ey, nigorim», «Ko'chabog'i I- II», «Ilg'or», «Suvora», «Ey, dastayi gul, marxabo!», «Omonyor», «Yallama yorim», «Chamanda gul», «Ajam», «Eshvoy», «Kurd» singari katta-kichik shakldagi turli xil cholg'u kuylarini, ashula va qo'shiqlarni mustaqil chaladigan va aytadigan bo'ladi. 1914- 15 yillar uning uchun xalq musiqasini o'rganish, uning xususiyatlarini anglash va ijrochilar uslubi bilan tanishish davri bo'ldi. Yunus Rajabiy 1916 yilda Chimkentda qushxonada xizmat qilib yurgan chog'larida Imomxon va Hamroqul qori singari taniqli hofizlar va boshqa xonanda va sozandalardan ko'p ashula, qo'shiq va cholg'u kuylarini og'zlashtirdi. Shular jumlasidan «Nasib etgil», «Rab-bano, dodinga yet», «Ko'p erdi», «Shafoat» kabi Farg'ona katta ashula yo'llarini o'rgandi. Maqom yo'llaridan «Guleri Shahnoz», «Chapandozi Gulyor», «Ushshoq», «Qashqarchayi Ushshoq», «Bayot», «Savti Bayot» va uning uchta shoxobchasi, «Chorgoh», «Savti Chorgoh» va uning uchta shoxobchasi, «Girya I-II» va «Fig'on I-II» kabi kuy va ashulalarni eslatib o'tish mumkin. Shunday qilib Yunus Rajabiyning ijrochilik mahorati keksa san'atkorlar va o'z tengqurlari bo'lgan xalq xonanda va sozandalari, hamda bastakorlari davrasida kamolga yeta bordi va rivojlandi.

Yigirmanchi yillar qo'shiq san'atining mana shu xilda rivojlanishi natijasida ruyobga kelgan xilma-xil kuylar (marsh, vals, raqs bilan aytiladigan yallalar, unison xorlar) Yunus Rajabiyning bastakorlik faoliyatiga barakali ta'sir ko'rsatgan edi. Natijada bastakor o'ttizdan ortiq ommaviy qo'shiq, ashula va marshlar yaratadi.

Rajabiyning «Bahor marshi», «Fabrika yallasi», «Yurish marshi», «Komsomol marshi» singari marshlari shunday asarlar jumlasidandir. Yunus Rajabiyning bastakorlik faoliyati uning ijrochilik faoliyati bilan chambarchas bog'lik rivoj topadi. 1927 yilda Toshkent radio eshittirish studiyasi huzurida o'zbek ashula va cholg'u ansambli tuzishga qaror qilinib, unga Yunus Rajabiy rahbar qilib tayinlanganidan so'ng ansamblga Shorahim Shoumarov, Rizqi Rajabiy, Imomjon Ikromov singari san'atkorlar jalb qilindi. Ansambl o'n uch kishidan iborat edi.

Radio ansambli 1929 yildan boshlab o'z safini atoqli san'atkorlar: Mulla Tuychi Hofiz, Domla Halim Ibodov, Hoji Abdurahmon Umarov, Safo Mug'anniy, Matyusuf Xarrat va boshqa san'atkorlar bilan to'ldira boshlaydi. Ansamblning mana shu davrdagi ish faoliyati to'g'risida musiqashunos K.Olimboeva quyidagilarni yozadi: «Keyinchalik bu ansamblida Maryam

Alishoeva, Nazira Axmedova va boshqalar ishlay boshladilar. Yunus Rajabiyning bu ansambl faoliyatidagi katta ishlaridan yana biri shu bo'ldiki, u ansambl tarkibiga o'zbek xotin-qizlarini jalb qila oldi. Ansambl tarkibi kengaygan sari, uning ish faoliyati doirasi ham kengaya boradi; yoz paytida har haftada bir marta Janggoh bog'ida, qish paytlarida esa Hamza teatr sahnasida kontsertlar uyushtiriladigan bo'ldi. Radio ansambli Yunus Rajabiyning bastakorlik faoliyatida muhim rol o'ynashi bilan bir qatorda u san'atkor uchun ijodiy laboratoriya xizmatini utadi. Bastakor o'zining dastlabki ashula, qo'shiq, cholg'u kuylaridan hisoblangan «Ra'nolanmasun» (G'oziy she'ri), «Birlashing!», «Fabrika yallasi», «Chamanzor marshi», «Galaba» (Mirtemir shehri), «Hammamiz» va boshqalarni yaratib, mahoratli bastakorlar qatorida o'rin ola boshladi. 1935 yilda Yunus Rajabiy Toshkent Davlat konservatoriyasining tayyorlov kursida Yu.Semyonov, B.Nadejdin singari mutaxassislardan ta'lim olishda davom etadi.

Yunus Rajabiy ham hofizlik, ham cholg'uchilikda yuksak mahoratga yetishgan musiqa arboblari qatoridan o'rin egalladi. Bunga u o'zbek milliy cholg'u asboblari dutor va nayda juda yoshligidan chalish sanhatini mukammallashtirishi natijasida erishgan edi. Yunus Rajabiy cholg'u asboblari bilan bir qatorda ashulaxonlik sanhatini ham o'zlashtirgan edi.

Yunus Rajabiy 1918 yilda Toshkentdagi «Namuna» maktabida tashkil etilgan musiqa to'garagiga raxbarlik qildi. Atrofiga o'nlab yosh musiqa havaskorlarini to'pladi, ularga ustozlaridan o'rgangan, xalq sayillari, tuytomoshalarda eshitgan yengil xalq cholg'u kuylari, ashula, ruboiylarni o'rgatib o'zi ham yana bir kasb orttirish maqsadida hunar maktabida duradgorlikni o'rgandi, so'ngra uch oy davomida shu maktabdagi muallimlar tayyorlash kursida o'qidi. Y.Rajabiy o'zbek musiqali dramsining shakllanishiga ham katta hissa qo'shgan bo'lib, dastlab Sh.Shoumarov bilan birgalikda «Farhod va Shirin», «Layli va Majnun», «Rustam», «Avaz», «Xolisxon» kabi spektakllarni xalq ashulalari asosida kuylar bastalagan. Keyinchalik B.Nadejden bilan hamkorlikda «Qasos», N.Mironov bilan «Qo'chqor Turdiyev», G.Mushel bilan «Muqanna», O.Halimov bilan «Nodira», B.Zeydman bilan «O'g'il uylantirish», Sayfi Jalil bilan «Navoiy Astrobodda» singari musiqali dramalarni yartgan. 1958-yilda Y.Rajabiy B.Zeydman, D.Zokirov va T.Sodiqovlar bilan birga «Zaynab va Omon» operasining yozilishida ishtirok etgan. U 1935-yilda xalq kuy va ashulalarini notaga ola boshlaydi, natijada Y.Romanovskaya va Il.Akbarov tuzgan «O'zbek xalq qo'shiqlari» to'plamidan Y.Rajabiy notaga olgan 29 ta xalq musiqa namunasi o'rin olgan. U 1955-59 yillarda 5 jildli «O'zbek xalq musiqasi» to'plamini nashr ettirdi. Unda mingga yaqin turli janrdagi o'zbek, tojik, uyg'ur kuy va ashulalari, Buxoro Shashmaqomi, Farg'ona - Toshkent maqom yo'llari, katta ashulalar, XX asr bastakorlari: K.Jabborov, N.Hasanov, S.Kalonov, F.Sodiqov, T.Jalilov, M.Mirzayev va boshqalarning asarlari kiritilgan. Y.Rajabiy «Maqom» ansambli bilan ishlashi jarayonida Shashmaqomning 6 jildli yangi nashrini hamda 1970-yilda Toshkent grammyozuvlar studiasida gramplastinka yozuvlarini mukammal to'plamini tayyorladi.

T.Sodiqov, D.Zokirov, D.Soatqulov, K.Mo'minov, O.Imomxo'jayev, B.Davidova, K.Ismoilova, O.Alimahsumov, T.Alimatov va boshqa ko'plab san'atkorlar Y.Rajabiyning shogirdlaridir. 1971-yilda O'zbekiston Davlat mukofoti laureati, 2000-yilda «Buyuk xizmatlari uchun» ordeni bilan mukofotlangan. O'zbekiston teliradiokompaniyasi qoshidagi «Maqom» ansambli, Jizzax musiqali drama va komediya teatri, Toshkent musiqa pedagogika bilim yurti, Toshkentdagi ko'chalardan biri va metro bekati Yunus Rajabiy nomi bilan yuritiladi. Yunus Rajabiy 1957 -

76 yillar yashab ijod etgan uyda 1997-yilda Rajabiy uy muzeyi ochildi. 2001- til Yunus Rajabiy madniyat markazi tashkil etildi.

Yunus Rajabiy 1897-yil 5-yanvarda Toshkent shaxrining Chaqar maxallasi, bogʻbon oilasida dunyoga keldi. Uning otasi Rajab ota har qanday ogʻir mehnatdan ham choʻchimaydigan, gʻayratli, juda xushchaqchaq, serzavq, xazilkash, sanʼatsevar, ulfatgoʻy kishi boʻlgan. Rajab otaning Novza daxasida (hozirgi Chilonzor metrosining oldida) katta bogʻlari boʻlib, baxor kelishi bilan u yerdagi ishlar qizib ketar, Rajab ota oʻz oilasi bilan shahardan dalaga koʻchib, to kech kuzga qadar, oʻsha joyda yashar ekanlar, Rajab ota serfarzand boʻlib, oʻz farzandlarini ogʻir mexnatdan tolmaydigan ishchan va harakatchan boʻlishlaridagi ilk bor saboqni xuddi mana shu dala bogʻida bergan ekanlar. Onasi - Oysha Bibidan avvalgi tugʻilgan 10 ta farzand yosh paytligida turli kasalliklarga chalinib, nobud boʻlgan edilar. Soʻnggi oʻsib ulgʻaygan 6 ta farzand ichida Yunus Rajabiy eng kenjasi edi. Qilingan ogʻir mexnatdan soʻng Rajab ota turli yiginlarga: choyxonalariga, toʻy-u-tomoshalarga dam-badam borib turishni odat qilgandi. Koʻpincha u eng kichik suyukli va ziyrak oʻgʻli Yunusvoyni oʻzi bilan birga olib ketardi. Bunday xollarni Rajab ota chetdan koʻzatib turar edi. Rajab ota oʻgʻlini elga tanilgan musiqachi yoki xofiz boʻlishini orzu qila boshlagandi. Musiqaga oʻta shinavanda otasi qoʻshnilari Mirza Qosim xofiz va Mulla Toʻychi xofizlarga xavasi kelar edi. Oʻgʻli Yunusvoyga musiqaga boʻlgan qandaydir aloxida bir diqqat-eʼtiborni, zavqu-shavqi, xatti-harakatidan ham sezilib turar edi. Eshitgan qaysidir bir kuyni darxol ilgab olib kuylab yurishi, esda yodlab qolish qobiliyati yaxshi ekanidan xursand edi.

Oysha Bibi - uning onasi, uy bekasi boʻlishi bilan birga katta faxm egasi, qurʼonu dostonlarni va koʻpgina mumtoz shoirlarimiz gʻazallarini yod bilgan, oʻzi ham sheʼhr toʻqiydigan, mexribon va duoguy, bilimdon, otinlikka oʻqigan, savodli ayol boʻlgan ekanlar. Bir uy xotinlar yigʻilishib, mashrabxonliklar, bedilxonliklar, arab yozuvidagi turli hikoyalar, dostonlarni xirgoyilab oʻqib hammani diqqatiga sazovor boʻlgan ekanlar. Dastlab, Yunus Rajabiy oʻz akasi Risqi Rajabiyga uning tanbur chertishiga ergashib, oʻz dutorida birga qoʻshilib, sekin-asta mashq qila boshlaydi shu bilan birga yengil xalq qoʻshiqlarini ham aytadi. Keyinchalik bogʻ qoʻshnilari boʻlgan Mirza Qosim, Mulla Toʻychi xofizlarlan Toshkentda va Fargona vodiysida aytilib kelinadigan xalq kuylari hamda maqom parchalarini eshitib oʻzlashtirdi. Koʻp oʻtmay oʻzi ham dutorda musiqacha lib, ashula ayta boshladi. Davralarga kirdi. Oʻsha davrning yetuk xonanda-yuzozandalarning ijrolarini, mushoiralarni murgʻak va sezgir qalbi bilan xis qilib, qalbiga jo qila boshlaydi. Otasidan unga oʻtgan sanʼatga, musiqaga ixlosmandlik, onasidan oʻtgan yodda saqlash qobiliyati, isteʼdodi Yunus Rajabiyning oʻz yoʻlini tanlab olishda katta rol oʻynadi.

1904-1913 yillar ilk bor musiqacha olamiga qadam qoʻyish, ustozlarga ergashish, ularga jur bulish davri. Eski maktab, soʻngra madrasada tahsil oldi. Endi uning uchun oʻqish, oʻrganish, izlanish, davri kelganda 1913 - yilda otasidan ayrildi.

1913-1914 yillar uy-roʻzgʻor ishlariga yordam berish uchun har qanday mexnatdan qoʻrqmaslik, xayot maktabini oʻtash, katta ustoz musiqachilar davrasiga kirib, mumtoz musiqiy asarlarni diqqat bilan ustoz ijrochilardan tinglab saboq olish, har xil sinovlardan oʻtish, oʻzbek xalq kuy va qoʻshiqlarini dutor bilan chertib, elga xofiz sifatida ham tanilishi, musiqacha toʻgaraklari, maktablarda dars bera boshlagan, musiqacha ilmini oʻz kasbi qilib tanlagan davriga kiradi.

1918-1923 yillar musiqacha ilmini mukammal oʻrganish niyatida oʻsha davrda Toshkentning eski shaharida, Shayx Xovad Toxur madrasasi ichida ochilgan xalq Konservatoriyasida, nay

mutaxassisligi bo'yicha o'qib tugatdi. O'zi kuylar bastalab, o'z sozi va ovozi bilan asta-sekin el og'ziga tushgan, pedagog, mexribon murabbiy sifatida tanilgan davri.

1923-1927 yillar maorif komissariyati topshirig'i bilan Samarqand shahrida ochilgan Pedagogika institutiga musiqa muallimi etib tayinlandi. 1925 yil Samarqand shahrida Respublika bo'yicha birinchi bo'lib ochilgan musiqali drama teatriga musiqachi bo'lib ishga tayinlandi. "Farxod va Shirin", "Arshin mol olon", "Unisi bo'lmasa bunisi", "Layli va Majnun", "Yorqinoy" musiqali drama asarlarga musiqalar tanlab, o'zi ham kuy bastalab sahnalashtirdi, spektakllar qo'ydi, shogirdlar yetishtirdi. 10341939 yillarda Yunus Rajabiy O'zbekiston Davlat Konservatoriyasida, musiqa nazariyasi bo'limida tahsil oldi.

1940- 1941 yillarda Moskva shahrida tashkil etilgan kompozitorlar kursida ta'lim olgan.

Birinchi o'zbek xalq milliy cholg'u asboblari va ashulachilar ansambli tashkilotchisi.

1942-1946 yillarda Yangi-Yo'l musiqali drama teatrida hamda o'zbek xalq cholg'u orkestrida musiqa rahbari.

1949-1976 yillarda Maqomchilar ansamblini tashkil etgan va Badiiy rahbari sifatida o'zi boshqargan.

Bundan tashqari turli sozlarda chalib ko'rsata bila olishi, ularda o'z joyida aynan ustalik bilan foydalana bilishi ustozning odati edi.

Shuning uchun bastakorning rahbarligidagi ansambl ijrosi eng yukori ko'tarinki ro'xda yangragan. Xalqining dardu-alami, xursandchiligi-yu- shodiyonasiga hamoxang bo'la olgan edi. U bir necha sozlar yasovchi ustalar bilan ham muloqatda bo'lgan. O'zbek xalq cholg'u sozlarining turli shakllarini yaratishda bamaslaxat ish olib borib, turli shakllardagi sozlarni ulardan yasab berishlariga buyurtma bergan. O'zbek xalqida qadim zamonlardan beri cholg'u asboblarning turli xillaridan keng qo'llanilgani haqida tarixiy manbaalardan, musiqiy risolalardan va hatto mumtoz shoirlarimizning she'riy asarlaridan ham bilib olishimiz mumkin. Shoirlarimizning tahrifiga sazovor bo'lgan qadimiy cholg'u soz-larining qirqdan ortig'ini uchratishimiz mumkin: arganun, barbat, qonun, rud, ruxafzo, ud, chang, dutor, setor, tanbur, sato, rubob, tor, qobuz, biva, g'ajjak, chagona, shammoma, musnkor, samtur, shaypur, ishtarangez, do'mbira, kungura, sibizg'a, chang-qobuz, taburak, zir, burg'u, sur, kux, nafir-nay, anbon-nay, sarboznay, karnay, surnay, qo'shnay, bo'lamon, nog'ora, daf, qayroq, tabla, safoyil kabi cholg'u asboblarning ko'pi bizning davrimizga yetib kelgan va shularning ba'zilaridan hozirda ham foydalaniladi.

Alisher Navoiy yozadi:

Mayxonada kimki maydan ibo qilg'ay,

Nay uni bir dilkash Navo bila ani rasvo qilg'ay.

G'ijjak Maddi nolasi bila anga yolborur.

Agar kishi may xavosun boshidan chiqarur,

Va chang zorlig' bila bug'zin tortar

Va ud visoning nag'masining targ'ibi changdin ham ortar

Andakim rubob boshin yerga qo'yib niyoz ko'rguzgay

Va qobuz quloq to'tib ayshga targ'ib oxangin tuzgay.

Chun qonun va chag'ona nolasi quloqqa tushgay.

Shu misolning o'zidan ham Navoiy davrida ishlatilgan turli o'zbek milliy cholg'u sozlari nomini bilib olishimiz mumkin.

Asrlar davomida o'zbek xalq cholg'u kuylari, maqom asarlari bir sozandadan ikkinchi sozandaga o'tib kelgani singari, o'zbek xalq cholg'u asboblari va uning yasalishi, taraqqiyot etilish san'ati ham, otadan-o'g'ilga, ustozdan-shogirdga o'tib, to o'zining hozirgi asl nusxasini topib olgunga qadar uzoq tarixiy muddatni o'tagan hozirgi kunimizda ham qo'llanib kelinayotgan: tambur, dutor, singari o'zbek cholg'u asboblari har birini yakkaxonlik ijroda ham, ansambl, orkestr ijrosida ham har birining aloxida o'rne bor. Yunus Rajabiy tuzgan ansamblarda, orkestrlarda shunday sozlarning yana bir necha xil alt, bas, kontrabas xillari ham ishtirok etgan edi. Hozirda bastakor Uy-muzeyida ham shunday go'zal cholg'u sozlaridan: qonun, ud, g'ijjakiboburiy, soz, qo'shnay, surnay, nay, rubob, afgon rubobi, sato, tanbur, dutor, setor, doyra, chanqobus, chang, tor, manzur, safoyil, qayroq, karnay, surnay, mandalino, balalayka singari cholg'u sozlari ko'rgazmada bor.

Yunus Rajabiy umr bo'yi o'zbek xalq cholg'u asboblari, ansamblari, orkestrni tuzish va ularga rahbarlik qilishi bilan o'tkazgan ekan, uning o'zi albatta har qaysi cholg'u sozning ijro uslubi, ularning jarangi, nimaga qodirligi, qaysi cholg'udan qay o'rinda-yu qay tarzda foydalana bilishi kerakligini juda yaxshi bilgan.

REFERENCES

1. R.Yunusov. "Faxriddin Sodiqov". Toshkent-2005 y.
2. O.Matyoqubov. "Maqomot". Toshkent-2004 y.
3. K.Avaz. "Olis oxanglar". Toshkent - 1997 y.
4. Y.Norbutaev maqolasi "Milliy sozning yangi sadosi" Toshkent - 2006 y.
5. B.Mirpayazov maqolasi "San'at yo'li" jurnali. Toshkent -2007 y.
6. Talaboev, A., Akbarov, T., & Haydarov, A. The European Journal of Arts, Issue.